

VÝZNAM METODOLOGICKÉHO PŘÍSTUPU FRANTIŠKA WEYRA

ANTONÍN ŠPIRUDA

Právnická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá metodologickým přístupem Františka Weyra. Weyr se snažil aplikovat na teorii práva poznatky formální noetiky, kterou chápal jako vědu příbuznou k logice. Tento postup se dá přirovnat ke způsobu zkoumání v exaktních disciplínách (např. ve fyzice) a lze v něm spatřovat jeden nejvýznamnějších rysů jeho teorie práva.

Key words in original language

František Weyr; metodologie; noetika; teorie práva.

Abstract

The article is aimed at the methodological approach of František Weyr. Weyr tried to apply the knowledge of formal epistemology in theory of law. He considered the epistemology as a field of science related to logic. This approach might be compared to the research method in exact sciences (e.g. physics) and we can recognize here one of the most significant traits of his theory of law.

Key words

František Weyr; methodology; epistemology; theory of law.

1. Úvod

V období mezi dvěma světovými válkami působila na právnické fakultě v Brně skupina právníků, které spojoval nebývale intenzivní zájem o problémy filozofické a metodologické. Tito právníci působili v různých oborech, ale zasloužili se hlavně o rozkvet teorie práva a vědy o národním hospodářství. Vůdčí postavou právníků, kteří se zabývali právně teoretickými otázkami, byl profesor a první děkan brněnské právnické fakulty František Weyr (1879 – 1951).

Weyr se věnoval teorii práva po celý svůj vědecký život a publikoval v této oblasti velké množství článků. Prvním knižním shrnutím jeho právně teoretických úvah je kniha *Základy filosofie právní* (1920)¹. Za nejdůležitější je ale považován spis *Teorie práva* (1936)², který je nejsystematičtější výkladem Weyrovy normativní teorie. *Základy*

---

¹ Weyr, F. *Základy filosofie právní*. Praha: A. Píša. 1920.

² Weyr, F. *Teorie práva*. Brno-Praha: Nakladatelství „Orbis“, 1936.

normativní teorie jsou zde vyloženy zejména v předmluvě a ve dvanácti paragrafech obecné části knihy.

Cílem tohoto příspěvku je vysvětlit Weyrův metodologický postup při budování normativní teorie. Weyrova metodologie je vícestranná a komplikovaná, v mnoha aspektech však velice progresivní a ojedinělá. Weyr se totiž pokoušel o exaktní způsob poznání práva, tj. o aplikaci určité apriorní teorie na reálné právní jevy, tedy ve své podstatě o jakýsi "Koperníkovský obrat" v teorii práva.

2. Weyrův metodologický přístup

Pro pochopení toho, oč Weyr ve svém stěžejním díle usiloval, jsou nejdůležitější předmluva a první dva paragrafy *Teorie práva*. V těchto pasážích Weyr zdůvodňuje nutnost založení vědeckého poznání na filozofii, speciálně na teorii poznání. Podle Weyrova přesvědčení "... nemůže být pravé vědy bez filosofického základu. Neboť, je-li každá jednotlivá věda soustavou stejnorodých poznatků, patří k ní jakožto její typická vlastnost představa systému čili soustavnosti. Tento systém, tj. myšlenka či postulát jednotnosti všeho vědeckého poznávání, může být zaručen pouze vědomou naukou o poznávání (noetikou), která jest filosofickým podkladem oné jednotnosti.... Svým noetickým základem liší se vědecké poznávání ode všeho jiného získávání nových poznatků, které se neděje ani soustavně ani jednotně, ale o sobě přece poznáváním zůstává."³

Weyr považoval noetiku za filozofickou disciplínu zabývající se poznáním, která se svým formálním charakterem odlišuje od "filozofie ve smyslu hmotném", jež pojednává o metafyzických problémech a o lidské moudrosti. V rámci noetiky pak rozlišoval noetiku normativní, teleologickou a kauzální. "Noetiku normativní lze pak popř. i zvatí normologií, jako noetiku teleologickou teleologií a noetiku kauzální aitiologií a všechny tyto -logie přibližují se svou podstatou jako obecné nauky, hledící si spíše k obecným formám poznávání než ke konkrétním obsahům jednotlivých poznatků, tomu, čemu říkáme jinak i vědy exaktní."⁴

Na jedné straně tedy Weyr považuje noetiku za disciplínu filozofickou, na straně druhé výslovně upozorňuje na její příbuznost s exaktními disciplínami. Tuto příbuznost pak specifikuje v odstavci o vědách, které se zabývají formami myšlení. "Takovou naukou jest logika a matematika (aritmetika a geometrie). V jistém smyslu možno k nim přiřadit i normologii, pokud ji totiž chápeme jako nauku o abstraktních formách myšlení, tj. abstrahující od všelikého konkrétního obsahu norem. Její poměr ke konkrétním normativním vědám (jako etice, právní vědě atd.) byl by pak

---

³ Weyr, F. *Teorie práva*. Brno-Praha: Nakladatelství „Orbis“, 1936, s. 23.

⁴ Tamtéž.

podobný jako poměr ryzí matematiky k matematice aplikované (mechanice atd.)."⁵

Noetika má tedy ve Weyrově podání dvojí význam. Na jedné straně jde o vědu filozofickou, na straně druhé o vědu formální. Tyto dva druhy vědeckých disciplín Weyr neodděloval tak důsledně, jak se to dělá dnes. Jako syn vysokoškolského profesora matematiky si však dobře uvědomoval výhody svého pojetí teorie práva. "Tak jako poznatky matematické vyznačují se i exaktní poznatky normologické naprostou jistotou a nevyvratitelností a to právě pro svou formální a abstraktní povahu. A podobně jako poznatky získané ve vědách, pracujících prostředky matematickými, nemohou nikdy odporovat poznatkům ryzí matematiky, tak také poznatky, jež poskytují konkrétní normativní vědy, nemohou se nikdy přičít obecným poznatkům normologickým a naopak."⁶

3. Komentář k Weyrovu metodologickému přístupu

Podstatu Weyrova snažení si uvědomíme, jestliže rozlišíme tři druhy vědeckých disciplín: reálné, formální a filozofické. Reálnou vědou je především právní věda, neboť se zabývá reálným právním řádem. Reálné jsou dále vědy, jako je sociologie, psychologie, historie, jazykověda, fyzika, chemie a mnoho dalších. Tyto vědecké disciplíny poznávají jednotlivé výseky skutečnosti, resp. vybrané druhy předmětů skutečnosti v daném čase a prostoru. Způsob poznání těchto věd je zobecňující. Východiskem je jistá smyslově vnímatelná množina jevů, nad níž jsou formulovány nejdříve poznatky empirické, které odrážející individuální jevy. Z nich jsou indukci vyvozovány poznatky obecné. Uspořádanou množinu obecných poznatků nazýváme teorií.

Formální vědy naproti tomu nezkušují přímo realitu, ale její abstraktní formu neboli strukturu. Tradičně jde o strukturu odvozování (logika), kvantity (aritmetika) a prostoru (geometrie). Východiskem poznání formálních disciplín je jistá imaginární množina objektů, např. výroků nebo čísel. Nad touto množinou jsou nejdříve formulovány nějaké základní vlastnosti (např. totožnost), které jsou následně specifikovány a rozvíjeny pomocí metody dedukce. Formální poznání je obecné a v principu nezávislé na poznání smyslovém, takže bývá nazýváno také apriorní.

Od reálných i formálních věd musíme odlišovat filozofii. Filozofie jako celek se nezaměřuje na vybraný úsek reality, ani nepoužívá omezený okruh metod, tak jako výše uvedené vědy. Předmět i metody jsou v rámci filozofického poznání podřízeny jeho hlavnímu cíli, kterým je vysvětlení postavení a role člověka ve světě. Vysvětlení této otázky často přesahuje možnosti empirického nebo formálního dokazování, připouští určitou míru

---

⁵ Tamtéž, s. 26.

⁶ Tamtéž.

subjektivismu a některé další aspekty, které jsou v reálných a formálních oborech naprosto vyloučeny. Z těchto důvodů je v současnosti filozofické poznání striktně oddělováno od obou předchozích.

K tomu je nutné dodat ještě to, že výše uvedené reálné obory využívají poznatky jiných reálných oborů nebo aplikují poznatky formálních či filozofických disciplín. V tomto případě potom nejsou východiskem bádání individuální jevy, ale již hotová teorie, která je převzata z jiného oboru a použita v dané oblasti. Aplikace formálních poznatků nebo metod na reálné jevy se nazývá exaktní poznání.

Ve světle těchto závěrů můžeme v *Teorii práva* identifikovat minimálně tři různé metodologické postupy:

- aplikaci filozofické noetiky na právo,
- rozvíjení normativní noetiky jako formální disciplíny,
- aplikaci formální noetiky na právo.

Východiskem normativní teorie je Kantova kritická filozofie v podobě, jak ji domýšlel Weyrův oblíbený filozof Arthur Schopenhauer. V tomto filozofickém směru mají svůj původ základní pojmy normativní teorie, jako je rozum a vůle, poznání a jednání, bytí a mětí, čisté poznání a praktické poznání atd. Všechny tyto kategorie slouží Weyrovy jako filozofický základ jeho normativní teorie. Zároveň se je snaží aplikovat v oblasti normativních jevů, takže dospívá k jejich normativně právním specifikacím, tj. pojmům jako je normativní poznání, kauzální existence normy, normativní existence normy (tj. platnost), povinnostní subjekt apod.

Nad rámec Kanta i Schopenhauera rozvíjí Weyr ve svém spise normativní noetiku jako vědu příbuznou logice a matematice. Základem mu je pojem právní normy, ke kterému se několikrát vrací. Normu chápe jako noetickou formu, vyslovuje pochybnosti o ztotožňování normy a soudu, definuje ji ve smyslu vnitřním (logickým) a vnějším (mluvnickém), rozděluje normy podle formálního hlediska atd. V řadě pasáží tímto způsobem supluje tehdy neexistující normativní logiku.

Sám Weyr však na několika místech připomíná, že nebude "pouze" normativní noetiku, ale jde mu hlavně o její aplikaci na právo. V tomto případě pak skutečně praktikuje to, co sám nazývá exaktní přístupem. Místo zobecňování individuálních poznatků získaných bezprostředně nebo zprostředkovaně z pozitivně-právních oborů, vychází Weyr z obecných apriorních pojmů a jejich vlastností, ke kterým přiřazuje reálné právní jevy. Chápe-li např. noetika (logika) obecnost a individuálnost jako vzájemně podmíněné vlastnosti všech objektů, pak nachází tyto vlastnosti i u norem, neboť je vyloučeno, aby v této oblasti neexistovali. Analogicky upřesňuje ve speciální části spisu celou řadu poznatků tradiční teorie práva, jako je

rozlišování subjektivního a objektivního práva, soukromého a veřejného práva, pojmy povinnosti a práva, pojem hierarchie normativního systému a řadu dalších.

4. Závěr

Weyrovi jde o vybudování teorie práva jako exaktní vědy, což je patrně nejhodnotnější, ale nedoceněný rys jeho normativní teorie. Tento způsob zkoumání je rozšířen v reálných oborech, které zkoumají přírodu, lze ho však přiměřeně aplikovat i v oborech zaměřených na společenské jevy. Jeho výhodou je to, že dané jevy podřazujeme pod teorii rozvinutou deduktivním způsobem, tj. teorii vyznačující se vyšší mírou konzistence a homogenity, než jakou disponují teorie vypracované induktivní cestou.

Weyrova normativní teorie nezískala ovšem zcela přesvědčivou podobu. Hlavní příčinu nezdaru lze spatřovat v tom, že v tehdejší době chyběla formální teorie, která by se dala na právní normy bezprostředně použít. Proto se Weyr i další členové normativní školy pokoušeli pro své potřeby přizpůsobit Kantovu noetiku. Chybou pak byla absolutizace uvedeného způsobu poznání, resp. snaha této školy vytlačit z teorie práva metody zaměřené na fenomény psychologické, sociologické nebo filozofické, které k právnímu životu také patří. Vyvarujeme-li se však této chyby, pak lze za pomoci současných formálních teorií vdechnout Weyrově myšlence nový život.

Literature:

- Weyr, F. Teorie práva. Brno-Praha: Nakladatelství „Orbis“, 1936
- Weyr, F. Základy filosofie právní. Praha: A. Píša
- Weyr, F. Teorie práva. Brno-Praha: Nakladatelství „Orbis“

Contact – email

spiruda@tiscali.cz